

УДК 82–91:398.3(=161.3)

М. А. Шатарава,*старшы выкладчык кафедры тэорыі і методыкі выкладання мастацтва БДПУ*

ХАРАКТАРЫСТЫКА ТРАДЫЦЫЙНЫХ ЭЛЕМЕНТАЎ БЕЛАРУСКАЙ АКАЗІЯНАЛЬНАЙ АБРАДНАСЦІ

Паводзіны чалавека часцей за ўсё знаходзяцца ў залежнасці ад норм і правілаў, выпрацаваных грамадствам, і таму яны даволі стандартныя. Асабліва гэта характэрна ў тым выпадку, калі асноўнымі формамі рэгуляцыі з'яўляюцца рытуалы і звычаі. Змяненне звыклых жыццёвых рытмаў чалавечага жыцця выклікала неабходнасць правядзення спецыяльных дзеянняў. Менавіта з нагоды ўзнікнення пэўных сітуацый, пазначаных парушэннем жыццёвага ладу чалавека, праводзіліся аказіянальныя абрады. Аказіянальная абраднасць адметная не толькі ўплывам характару сітуацыі, выкліканай неабходнасцю правядзення таго ці іншага аказіянальнага абраду, але і разнастайнасцю выкарыстання сродкаў магчымага на яе ўздзеяння. Часцей за ўсё, акрамя вербальнай часткі абраду, з гэтай мэтай шырока выкарыстоўваліся розныя матэрыяльныя рэчы (свечкі, ручнік, лапата, посуд і інш.), рытуальная ежа і расліны (мак, бабы, гарох, капуста і інш.), вада, агонь, зёлкі, нават жывёлы і птушкі (жаба, вуж, крот, вусень, качка і інш.), якія выконвалі ў абрадзе сімвалічную аберагальную і ачышчальную ролю, лічыліся своеасаблівымі каталізатарамі ў дасягненні мэты.

Асабліва сці рытуальных дзеянняў аказіянальнай абраднасці. Магічныя дзеянні, якія выконваліся пры аказіянальных абрадах, маглі з'яўляцца сімвалічным «прайграваннем» (тэатралізацыяй) сітуацыі ў бок яе паляпшэння, што па магічным падабенстве павінна было выклікаць сапраўднае змяненне сітуацыі. Напрыклад, баранаванне вадаёму, ракі пры выкліканні дажджу магло быць звязана са звяртаннем да зямных вод па аналогіі з водамі нябеснымі. Пры гэтым магічныя дзеянні ў складзе абраду часцей мелі даволі сімвалічны характар. Напрыклад, баранаванне ў аказіянальным абрадзе выклікання дажджу ўяўляла сабой цяганне плуга, капанне, паліванне вадой. Асаблівым момантам з'яўляецца непасрэднае ўдзел людзей у якасці «цяглавай сілы», што звязана з асаблівай магічнай роляй выканаўцаў, якія павінны былі адпавядаць вызначаным патрабаванням рытуальнай чысціні. Тыя ж мэты выконвалі сімвалічныя дзеянні па пахаванні забітай жывёлы як ахвяры, яны мелі магічную накіраванасць на яе ўваскрашэнне. Гэтыя дзеянні сведчаць пра

связь абраду выклікання дажджу з пахавальнай цырымоніяй.

Рытуальныя дзеянні ў складзе аказіянальнага абраду беларусаў выконвалі вядучую ролю. Яны былі закліканы магічным спосабам уздзеяння на крызісную сітуацыю, ва ўяўленнях людзей яны былі накіраваныя на забеспячэнне ўмацавання жыццёвых сілаў. Менавіта магічны характар іх уздзеяння і рэгламентаваў строгую кананічнасць выканання абрадавых дзеянняў. Асаблівым момантам было выкананне абраду па асаблівай траекторыі дзеяння: па коле, крыж-накрыж. У дадзеным выпадку асноўным матывам з'яўляецца размежаванне рытуальных месцаў для абароны «сваёй» тэрыторыі ад уздзеяння «чужога» свету, а таксама выкарыстанне магічных уласцівасцяў такіх сімвалаў, як кола і крыж. Важнай умовай удалага выканання абрадаў былі трохразовыя паўторы дзеянняў. Сімвалічнае ўздзеянне лічбы «тры» падкрэслівалася ў шматлікіх аказіянальных абрадах. Напрыклад, пры баранаванні вадаёму: «эта не то што шлях – круга сяла абараць тры разы ж ецім плугам прайсці» [1, с. 124]. Калі доўга не было дажджу, гаспадар рыхтаваў касу і рабіў тры пракосы, што таксама павінна было выклікаць дождж [2, с. 215–216]. З сімвалічным характарам лічбы «тры» таксама было звязана правядзенне абрадаў, накіраваных на спыненне пажару, (неабходна было тройчы аббегчы вакол пабудовы з гладышом малака або з хлебам [2, с. 85]), на суцішэнне або прадухіленне граду (раскусіць градзінку і тройчы сплюнуць [3, с. 13–14]) і іншыя. Такім чынам, абрадавыя дзеянні былі абумоўленыя магічным характарам выканання аказіянальных абрадаў і накіраваныя на вырашэнне крызіснай сітуацыі шляхам звяртання да незвычайных сілаў прыроды або некаторых людзей.

Выкарыстанне матэрыяльных рэчаў і жывых істот у абрадах. Матэрыяльныя рэчы, якія выкарыстоўваліся ў беларускіх аказіянальных абрадах, часцей выконвалі іншыя функцыі, чым у працоўнай дзейнасці ці ў паўсядзённым жыцці. Напрыклад, хлебная драўляная лапата ў абрадзе спынення дажджу мела зусім не звычайную гаспадарчую ролю: «Каб разагнаць хмары ці спыніць дождж, аб'язджаюць тры разы вакол дома на драўлянай

лапаце» [4, с. 62]. На першы план тут ставіцца магічная функцыя рэчаў, падкрэсленая іх асаблівымі ўласцівасцямі. Сваю незвычайную сакральную моц набываюць такія прадметы, як ручнік (асабліва ў абрадзе ткання «абыдзённага» ручніка), свечкі, посуд. Часам прадмет атрымлівае магічныя якасці пасля правядзення з ім пэўных рытуальных дзеянняў. Напрыклад, у абрадавых дзеяннях супраць навальніцы і буры «трэба ўзяць таго кія, што разагналі вужа, як жабу нёс, перажагнаць хмару тым кіем, то пойдзе бокам альбо разаб'еца на дзве палавіны» [5, с. 68]. Пры правядзенні такіх абрадаў незвычайныя магічныя здольнасці з'яўляюцца ў таго аtryбута, пры дапамозе якога здзяйсняліся рытуальныя дзеянні. На Палессі лічылася, што тая палка, якую быў забіты вуж, набывае ўласцівасці, што дазваляюць адганяць навальнічную ці градавую хмару, спыняць пажар, абараняць хлеб ад пацукоў і г. д. «У чэрвені месяцы вужы... гуляюць, і хто б іх палкай раскінуў, то такой палкай можна адварочваць хмару» [6, с. 25]. Прадметы ў аказіянальных абрадах маглі выконваць свае прамыя функцыі, аднак тыя рытуальныя дзеянні, якія з іх дапамогай праводзіліся, надавалі абрадавым аtryбутам якасці магічнага ўздзеяння. Відавочна, што баранаванне вёсак або вадаёмаў падчас засухі праводзілася пры дапамозе звыклых гаспадарчых прылад: сахі, плуга, аднак у гэтым выпадку яны выкарыстоўваліся з рытуальнымі мэтамі і мелі сімвалічную накіраванасць.

Рытуальныя дзеянні падчас навальніцы былі звязаны з матывам выкідвання пэўнага прадмета з хаты. Такім прадметам выступалі хлебная лапата, заслон і г. д., рэчы, прыналежныя да хатняй гаспадарчай справы, з аднаго боку, і, з другога боку – да вогненнай стыхіі, якая па магічным ўяўленні можа супрацьстаяць воднай стыхіі. «Прыналежнасць хлебнай лапаты да стыхіі агню... робіць яе магічнай зброяй у барацьбе з нябеснай вадой – дажджом і градам» [5, с. 59]. Г. Любімава вызначае таксама пэўную сувязь паміж функцыямі плуга і хлебнай лапаты, паколькі плуг выкарыстоўваўся ў абрадах выклікання дажджу, а лапата – у абрадах, накіраваных на яго спыненне. «Выкарыстанне названых аtryбутаў было характэрна для пачатковага і заключнага этапу прыгатавання хлеба, а поўны тэхналагічны цыкл у любой сферы чалавечай дзейнасці традыцыйнае мысленне заўсёды суадносіла з узнаўленнем акта першаствавання» [7].

Значнае месца ў аказіянальнай абраднасці займаюць ахвярапрынашэнні, што ўзніклі яшчэ ў першабытным грамадстве як вынік

ўяўленняў людзей у сферы адухаўлення прадметаў, жывёл, з'яў прыроды. Ахвяры разглядаліся ў якасці аб'ектаў, надзеленых магічнымі ўласцівасцямі і магчымасцямі ўплываць на жыццё чалавека. Абрад выклікання дажджу абапіраецца на язычніцкія ўяўленні пра сувязь хтанічных жывёлаў з воднай стыхіяй. Таму ў аказіянальнай абраднасці сустракаюцца элементы рытуальнага ахвярапрынашэння жабы, рака, вужа падчас засухі. Забойства гэтых жывёл, падвешванне іх на дрэва і далейшыя рытуалы пахавання і аплаквання забітых жывёл звязаны з народнымі ўяўленнямі пра смерць і іншы свет. С. Талстая вызначыла, што «спосабы забівання жывёл і некаторыя дэталі далейшых дзеянняў: падвешванне жывёл на галінцы дрэва, над калодзежам, выкідванне на дарогу, перакрываўанне і г. д., асацыіруюцца не толькі з элементамі ўяўленняў пра “нячыстую” смерць, але і з абрадамі сімвалічнага знішчэння і выгнання рознага роду рытуальных прадметаў і персанажаў (купальскага дрэва, масленіцы і г. д.)» [6, с. 23]. Пазней, з прыходам хрысціянства, у некаторых месцах жывых істот замяняюць сімвалічнымі прадметамі: лялькай, саламяным пудзілам і г. д. Яны выконваюць у аказіянальных абрадах ролю ахвяры, мэты якой – уміласцівіць стыхію і садзейнічаць змяненню крызіснай сітуацыі.

У якасці ахвяры стыхіі ў аказіянальнай абраднасці шырока выкарыстоўвалася рытуальная ежа. Падчас засухі для выклікання дажджу сыпалі ў калодзеж ці раку лук або мак [3, с. 19], хлеб мог выступаць ахвярай для вогненнай стыхіі: лічылася, што «калі абнесці вакол ахопленнага агнём дома хлеб, то агонь не будзе далей пашырацца... Некаторыя, абнёшы хлеб вакол дома, кідаюць яго ў агонь, лічачы, што тады пажар спыніцца» [8, с. 22]. Акрамя гэтага, працэс прасейвання маку праз сіта ва ўяўленнях людзей нагадваў дождж, і таму па магічным падабенстве мог выклікаць сапраўдную прыродную з'яву. Такім жа сімвалічным прайграваннем станюўчага выніку вырашэння крызіснай сітуацыі з'яўляецца звычай разрывання сланечніка ці алешыны – гэтыя дзеянні нагадваюць разыходжанне хмараў [9, с. 75]. У гэтым выпадку мае месца перанясенне відавочных уласцівасцяў прыроднага аб'екта або з'явы на рытуальны прадмет і штучнае сімвалічнае дасягненне жадаемага выніку. У свядомасці чалавека гэтыя дзеянні былі накіраваныя на сапраўднае станюўчае змяненне сітуацыі.

З прыходам хрысціянства ў абрадах з'яўляюцца і шырока выкарыстоўваюцца царкоўныя аtryбуты. Функцыі многіх язычніцкіх багоў ва ўяўленнях людзей перайшлі на хрыс-

ціянскіх святых. З гэтага часу ў аказіянальных абрадах ужываюцца абразы святых апекуноў чалавека, земляробчых і хатніх прац. Ікона выступае хутчэй як сімвал, які дазваляе праз матэрыяльны прадмет «пранікнуць» у звышнатуральны свет. Перад абразамі чыталі малітвы падчас наступлення крытычных сітуацый, а таксама абразы шырока выкарыстоўваліся ў абрадавых дзеяннях для абароны сваёй жыццёвай прасторы. Напрыклад, «ахоўным сродкам быў вобраз святой Агаты, які таксама выстаўлялі ў час навальніцы да акна, а ў пажар абносілі яго вакол ахопленнага агнём будынку, каб пажар не пашыраўся» [9, с. 72]. Святая Агата лічылася нябеснай ахоўніцай ад агню, веруючыя кідалі ў агонь асвечаныя ў яе дзень (5 лютага) хлеб і соль, каб абараніць свае дамы ад пажару: «Соль святой Агаты бароніць ад агню хаты» [10, с. 55]. Вялікае значэнне ў абрадах мае выкарыстанне асвечаных прадметаў і ежы, якія традыцыйна надзяляліся высокім семіятным статусам і валодалі асаблівымі звышнатуральнымі ўласцівасцямі: гаючай і апатрапеічнай сілаю, сілаю ўрадлівасці і іншымі. У час градавага дажджу на двор выносілі асвечаную вярбу [2, с. 215]; супраць навальніцы надзейным сродкам лічыліся абрадавыя дзеянні з абрусам, на якім была асвечана ежа на Вялікдзень [2, с. 214]; як ахвяру агню супраць распаўсюджвання пажару кідалі ў агонь асвечанае велікоднае яйка і г. д. Спалучэнне язычніцкіх па змесце рытуальных дзеянняў з хрысціянскімі атрыбутамі вызначала сінтэз двух супрацьлеглых светаўяўленняў у свядомасці чалавека.

Спецыфіка выбару месцаў для правядзення абрадаў. Месцамі правядзення аказіянальных абрадаў часцей выступалі поле, лес, рака, калодзеж і іншыя. Спецыфіка выбару месца для правядзення абрадаў была абумоўлена некалькімі момантамі. Па-першае, месца было звязана з прычынай выканання абрадаў, з той крызіснай сітуацыяй, якая парушыла звычайны лад жыцця чалавека. Па-другое, месца правядзення абрадаў павінна было быць звязана з той стыхіяй, на якую былі накіраваны магічныя ўздзеянні. Напрыклад, у абрадах выклікання дажджу такімі месцамі часцей былі крыніца, рака, возера, калодзеж. У дадзеным выпадку калодзеж выступае як «адзін з дзейных каналаў камунікацыі з "іншасветам", цесна звязаны з жаночай сімвалікай і стыхіяй (зямной і нябеснай) вільгаці» [11, с. 217]. Правядзенне абрадавых дзеянняў на палях было звязана з тым, што дождж быў патрэбны для добрага ўраджаю, і таму заклікаўся ён непасрэдна з месца яго першай неабходнасці. Таксама прыкладам выбару месца, згодна з ма-

гічным уздзеяннем на стыхію, можа стаць звычай запальвання свечак, паленне зёлак падчас навальніцы, тыя абрады, якія праводзяцца каля печы і накіраваны на магічнае ўзаемадзеянне вогненных стыхій: нябеснай (маланка) і зямной (агонь у печы). Месца правядзення абрадаў выклікання дажджу было звязана з культам продкаў і з культам вады, таму хрэсныя хады ў абрадах выклікання дажджу спыняліся ля ўсіх калодзежаў і вадаёмаў, а таксама праводзіліся з наведваннем могілак, з абыходжаннем могілак з іконаю, з паліваннем вадою могілак тапельцаў і чытаннем прасіцельных малітваў.

Характарыстыка выканаўцаў і асаблівасці складу ўдзельнікаў аказіянальных абрадаў. У аказіянальных абрадах ролі выканаўцаў былі прынцыпова іншымі, чым у паўсядзённым жыцці. Выканаўцамі абрадаў часцей за ўсё былі жанчыны. Выбар удзельнікаў абрадаў здзяйсняўся з улікам патрабавання рытуальнай чысціні, гэта былі старыя жанчыны (часцей удовы) або юныя дзяўчаты. У залежнасці ад спецыфікі абрадаў абмяжоўваўся іх узрост: у некаторых месцах у абрадах выклікання дажджу, у абрадах, накіраваных на спыненне пажару, прымалі ўдзел толькі маладыя і цнатлівыя дзяўчыны. Цнатлівасць дзяўчыны падкрэслівае яе чысціню і сакральную функцыю. У такіх абрадах маглі ўдзельнічаць і сталыя жанчыны, чыя рытуальная чысціня тлумачылася працяглай безграхоўнасцю. У правядзенні абрадаў выклікання дажджу ў некаторых месцах прымалі ўдзел цяжарныя жанчыны, што асацыіравалася з іх магічнай жыццядайнасцю. Абмежаванні ўзросту і статусу жанчыны былі звязаны і з магічнымі ўяўленнямі пра іх незвычайныя магчымасці ў пэўным стане і ў пэўнай сітуацыі. А таксама і з тым, што гэтыя ж выканаўцы маглі разглядацца ў якасці віноўнікаў стварэння крызіснай сітуацыі. Такім чынам выяўляецца вера ў асаблівую «адказнасць» жанчын за такія выпадкі з аднаго боку, і вера ў іх незвычайныя магчымасці ў магічным абнаўленні і пераўтварэнні свету – з другога.

Пры правядзенні абрадавых дзеянняў у дадатак да ўсяго вялікае значэнне меў знешні выгляд удзельнікаў: дзяўчаты і жанчыны здымалі верхнія спадніцы або ўвогуле павінны былі быць аголенымі, што таксама з'яўлялася сімвалічнай перадумовай іх чысціні. Абмежаванні полу і ўзросту ўдзельнікаў абрадаў з'яўляюцца аднымі з найбольш істотных прыкмет, яны звязаны з дзвюма фазами жыцця: маладосцю і сталасцю, што выяўляе ідэю абнаўлення свету. Г. Любімава адзначае, што ўсе ўдзельніцы такіх абрадаў знаходзіліся

ў стане, які адзначаны прыкметамі маргінальнасці: іх статус быў блізім да іншага свету, і гэта падкрэслівалася знешнім выглядам (удзельніцы былі аголеныя, распускалі вала-сы), месцам (каля вадаёма або крыніцы) і часам правядзення абрадавых дзеянняў [12]. Такім чынам, выбар удзельнікаў абрадаў выяўляў іх блізкасць да іншага свету. Удзел жанчын у правядзенні такіх аказіянальных абрадаў, як баранаванне вадаёмаў і дарог, асацыіраваўся з парушэннем традыцыйных прынцыпаў дыферэнцыраванасці мужчынскіх і жаночых прац. Такія змяненні звыклага ходу жыцця і былі накіраваны на выкліканне адпаведных зменаў у прыродзе.

Удзел мужчын у аказіянальных абрадах часцей за ўсё абмяжоўваўся прыняццем рашэнняў аб правядзенні абраду (склікаліся нават пэўныя сходы старэйшых) і накіраваннем жанчын на выкананне абрадавых дзеянняў. Каб выклікаць дождж, напрыклад, лічылі, што «...трэба бабаў на рэку гнаць купацца» [9, с. 92]. Непасрэдны ўдзел у абрадавых дзеяннях вызначаўся дапаможным характарам, усё ж галоўнымі выканаўцамі часцей былі жанчыны. Такія полавыя абмежаванні ўдзельнікаў уласцівы найбольш архайчным аказіянальным абрадам і іх элементам. У больш позні час, з прыходам хрысціянства, удзел мужчын у такіх абрадах пашыраецца, узбагачэнне абрадаў хрысціянскімі элементамі садзейнічае пашырэнню і некатораму спрашчэнню выбару ўдзельнікаў рытуальных дзеянняў. Напрыклад, падчас засухі паралельна са стварэннем «абыдзённага» ручніка, які ткалі выключна жанчыны, мужчыны выраблялі дзесяціканцовы крыж [13, с. 150].

Удзел святароў у аказіянальных абрадах звязаны з вызначаным уплывам хрысціянства на ўсе сферы жыцця сялян. Асоба святара пры гэтым адпавядае ўсім патрабаванням чысціні і сакральнасці. Таму прыход хрысціянства з'явіўся прычынай змянення і ўзбагачэння абраду ў новых сацыяльных умовах. Духоўная асоба, як сцвярджае У. Лобач, у традыцыйным уяўленні выступала «медыятарам паміж сацыюмам і светам сакральнага, што прыводзіла не толькі да выканання святарскіх абавязкаў хрысціянскага пастыра (хрышчэнне, вячанне, адпяванне і г. д.), але і да ўскладнення на яго функцый паганскіх жрацоў (чараўнікоў, знахароў)» [14, с. 20]. Пры гэтым, па сутнасці, некаторыя абрады захоўвалі свае язычніцкія карані, аднак выкарыстанне хрысціянскай атрыбутыкі і тэкстаў і непасрэдны ўдзел святара як галоўнага выканаўцы абраду, арганічна спалучыліся ў дасягненні адзінага мэты: змянення крызіснай сітуацыі ў жыцці чалавека.

Такім чынам, аказіянальны абрад уяўляе сабой арганічнае спалучэнне ўсіх кампанентаў: вербальных, гукавых, музычных элементаў, рытуальных дзеянняў і матэрыяльных рэчаў, спецыфікі выбару месца і асаблівага статусу выканаўцаў абраду. Сапраўднае магічнае ўздзеянне і вырашэнне крытычнай або крызіснай сітуацыі ва ўяўленнях чалавека забяспечвала правядзенне аказіянальнага абраду толькі пры адзінстве і цеснай узаемасувязі ўсіх элементаў. Кожны кампанент абраду меў свае асаблівыя мэты і функцыі, якія ў сінтэзе садзейнічалі вырашэнню агульнай накіраванасці рытуалу. Выбар і спалучэнне абрадавых элементаў былі рэгламентаваны наступнымі патрабаваннямі. Выканаўцы абрадаў, рытуальныя атрыбуты і тэксты былі адзначаны прыкметамі сакральнасці, святасці, далучэння да іншага свету, што вызначала іх ролю ў абрадзе. У большасці аказіянальных абрадаў элементы павінны былі адпавядаць патрабаванням рытуальнай чысціні, што неабходна было для ўвасаблення ідэі сімвалічнага «абнаўлення» свету ў мэтах стварэння «новай» станойчай рэальнасці. Гэта дасягалася разнастайнымі метадамі ў залежнасці ад спецыфікі кампанента абраду, напрыклад, удзельнікі дзеянняў распраналіся, матэрыяльныя рэчы асвятчаліся ў царкве, месцы правядзення абраду абносілася па колу з абразамі і чытаннем малітваў і г. д. Як і іншыя віды абраднасці, аказіянальныя абрады выяўлялі нябачную сутнасць рэчаў і з'яў, таму абрадавыя элементы часам выконваюць у рытуале зусім іншыя задачы і функцыі, чым у паўсядзённым жыцці. Адсюль відавочна сімвалічнае значэнне абрадавых тэкстаў, дзеянняў, прадметаў і іншых кампанентаў. Сімволіка аказіянальнай абраднасці ў большасці выпадкаў звязана з культамі сонца, вады, агню, зямлі, зеляніны, продкаў, а таксама, у больш позні час – з хрысціянскімі царкоўнымі сімваламі і атрыбутамі, такімі як крыж, абраз, артас і г. д.

ЛІТАРАТУРА

1. Толстой, Н. И. Заметки по славянскому язычеству: Вызывание дождя в Полесье / Н. И. Толстой, С. М. Толстая // Славянский и балканский фольклор: Генезис. Архаика. Традиции. – М. : Наука, 1978. – С. 95–130.
2. Никифоровский, Н. Я. Простонародные приметы и поверья, суеверные обряды и обычаи, легендарные сказания о лицах и местах / Н. Я. Никифоровский. – Витебск : Губернская Типо-Литография, 1897. – 344 с.
3. Сержпутоўскі, А. К. Беларуская этнаграфія ў даследах і матэрыялах // Беларус. Акад. навук. Аддз. гуманіт. навук.; Кн. 7. Прымхі і забавоны беларусаў-паляшукі / А. К. Сержпутоўскі. – Мінск : Друк. Беларус. Акад. навук, 1930. – 278 с.

4. Шпилевский, П. М. Белоруссия в характеристических описаниях и фантастических ее сказках / П. М. Шпилевский // Пантеон. – СПб., 1854. – № 6.
5. Толстой, Н. И. Заметки по славянскому язычеству: Первый гром в Полесье. Защита от града в Полесье / Н. И. Толстой, С. М. Толстая // Обряды и обрядовый фольклор. – М.: Наука, 1982. – С. 49–83.
6. Толстая, С. М. Лягушка, уж и другие животные в обрядах вызывания и остановки дождя / С. М. Толстая // Материалы к полесскому этнолингвистическому атласу. Опыт картографирования / Славянский и балканский фольклор: Духовная культура Полесья на общеславянском фоне. – М.: Наука, 1986. – С. 22–25.
7. Любимова, Г. В. Орудия труда и предметы домашней утвари как средство защиты от стихийных бедствий / Г. В. Любимова // Сибирский этнографический вестник. Специальный выпуск, № 2(3) [Электронный ресурс]. – 2005. – Режим доступа: <http://www.sati.archaeology.nsc.ru/Home/pub/Data/?html=sv33.htm&id=614>.
8. Богданович, А. Е. Пережитки древнего мирозерцания у белорусов / А. Е. Богданович; репринт. изд. – Минск: Беларусь, 1995. – 186 с.
9. Зямля стаіць пасярод свету... Беларускія народныя прыкметы і павер'і. Кніга 1 / Укладанне, прадмова, пераклад, бібліяграфія У. А. Васілевіча. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1996. – 591 с.
10. Лозка, А. Ю. Беларускі народны каляндар / А.Ю. Лозка. – 2-е вид., перапрац. і дап. – Мінск: Полымя, 2002. – 240 с.
11. Дучыц, Л. Калодзеж / Л. Дучыц, У. Лобач, С. Санько // Беларуская міфалогія: энцыклапедычны слоўнік / С. Санько [і інш.]; склад. І. Клімковіч. – 2-е вид., дап. – Мінск, 2006. – С. 217–218.
12. Любимова, Г. В. Способы борьбы с засухой в традиционной обрядности русских крестьян Западной Сибири / Г.В. Любимова // Гуманитарные науки в Сибири: всероссийский научный журнал. Серия: Археология и этнография. – № 3 [Электронный ресурс]. – 1997. – Режим доступа: <http://x.archaeology.nsc.ru/Home/pub/Data/?html=gn9.htm&id=361>.
13. Байбурин, А. К. Ритуал в традиционной культуре / А. К. Байбурин. – Рос. АН, Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера). – СПб.: Наука, 1993. – 240 с.
14. Лобач, У. А. Беларуская традыцыйная культура і хрысціянская царква ў 19 – пачатку 20 ст. / У. А. Лобач // Народныя традыцыі і нацыянальная культура: матэрыялы рэсп. навук.-практ. канф., Мінск, 6–7 снеж. 2001 г.: у 2 кн. / пад рэд. В. С. Цітова. – Мінск: БДПУ, 2003. – Кн. 2. – 122 с.

SUMMARY

Distinctive the features of the different components of the Belarusian occasional rituals and the magical nature of conditionality and performance of the rituals aimed at resolving the crisis by resorting to the unusual forces of nature or some people. Determined the specificity of the occasional ritual, site selection and the performers rite, especially the use of material things and living beings, as well as outlines the organic combination and the unity of all components of the occasional rites. Analyzed special purpose and the function of each component of the rite - the verbal, the sound, the musical elements, the ritual and material things, of site selection and the status of artists rite that contributed to the decision in the synthesis of the overall direction of the ritual.

Паступиў у друк 10.04.2015г.